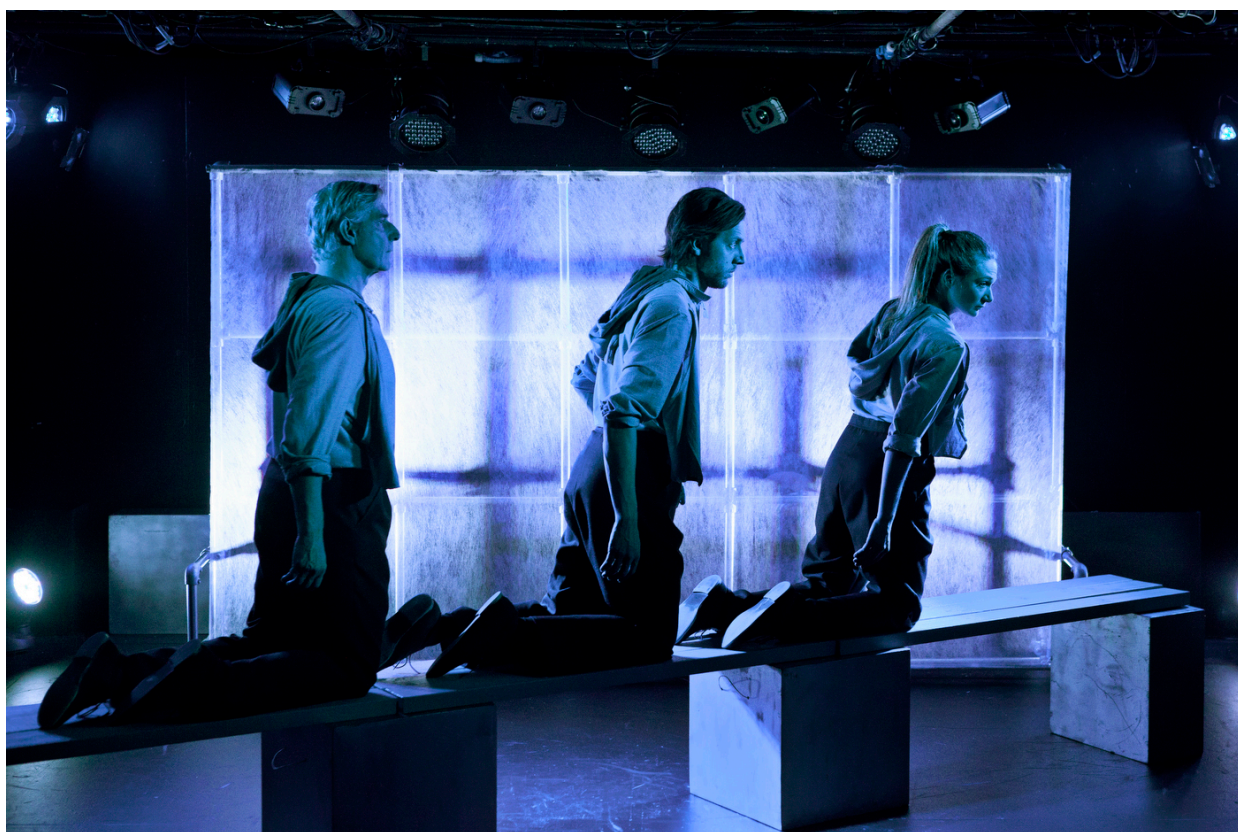

Undervisningsmateriale til JANTEDRENGEN

Det Dramatiske Udgangspunkt

2017

Det Dramatiske Udgangspunkt præsenterer

JANTEDRENGEN

– en morders ransagelser

Efter Aksel Sandemoses roman “En flygtning krydser sit spor” og “En sømand går i land”.

En ung mand, Espen Arnakke, går til søs fra Jante – den lille danske provinsby, hvor janteloven hersker. Han ender i Misery Harbor på Newfoundland, hvor han i jalousi myrder en mand ved navn John Wakefield. Den ekstreme handling får Espen til at stoppe op og tage sit liv op til overvejelse. Hvem er han, der er i stand til at tage et andet menneskes liv, og hvordan er han kommet dertil? Splittet og famlende stykker Espen erindringerne om sin opvækst i Jante sammen.

Espen Arnakke krydser sine spor i forsøget på at blive fri af janteloven i en fabulerende, ekspressiv, udtryksfuld iscenesættelse.

Medvirkende: Brian Hjulmann, Poul Storm & Stine Gyldenkerne

Manuskript og dramaturgi: Eva Littauer

Instruktion og scenografi: Jonas Littauer

Kostumedesign: Nanna Bernholm Nielsen

Lysdesign: Lars Egegaard Sørensen

Komponist & lyddesign: Simon Littauer

Co-producent: Thy Teater v. Niels Vendius

Spilleperiode på Teatret ved Sorte Hest: 22.

marts - 8. april 2017. Ma-fr. kl. 20.00, lø. kl. 17.00.

Cph Stage, Teatret ved Sorte Hest: 31. maj - 3.

juni 2017. Ma-fr. kl. 20.00, lø. kl. 14.00 + kl. 20.00

Billetterpriser: KUN 45 kr. v/ min. 6 unge under 25

år. Normalpris voksne: ml. 190-85 kr., unge 75 kr.

Billetbestilling: Kontakt Teatret ved Sorte Hests billetkontor på billet@sortehest.com eller tlf. 33 31 06 06 (ma-fr. kl. 12-16).

Yderligere information: Kontakt venligst Jonas Littauer, dramatiske@gmail.com, mobil 26722490.

Undervisningsmateriale til Jantedrengen

Dette undervisningsmateriale retter sig mod undervisning i de ældste klasser i folkeskolen og på ungdomsuddannelserne. Det er primært egnet til undervisning i dansk, psykologi og drama.

Materialet behandler forskellige emner med relation til forestillingen *Jantedrengen*. Det består af korte introducerende tekster, forslag til spørgsmål, der kan arbejdes med og links til inspiration. Materialet er ment som et inspirationskatalog og tager ikke stilling til, hvordan der kan arbejdes med de forskellige emner, fordi I som undervisere har langt mere forstand på det.

Kapitel 1: Aksel Sandemose og Janteloven

Kapitel 2: Mennesker, der dræber

Kapitel 3: Forestillingen *Jantedrengen*

Der er desuden mulighed for at bestille en snak med skuespillerne og instruktøren efter forestillingen. Spørg til det, når du bestiller billetter.

Kapitel 1. Aksel Sandemose og Janteloven

Forestillingen *Jantedrengen* bygger på uddrag af Aksel Sandemoses to romaner *En sømand går i land* (norsk 1931, dansk 1962) og *En flygtning krydser sit spor* (norsk 1933, dansk 1938). Ordene, som siges på scenen, er skrevet af Sandemose og udvalgt og sat i sammenhæng af dramatikeren Eva Littauer og instruktøren Jonas Littauer.

Det handler helt kort fortalt om Espen Arnakke, der vokser op i Jante, flygter til søs og i raseri slår en mand ihjel i Misery Harbour. Og alt det, der ligger forud i hans liv, kan siges at være medvirkende til drabet.

Janteloven

I *En flygtning krydser sit spor* formulerer Sandemose Janteloven, som siden har fået sit helt eget liv uafhængigt af romanen. Og i dag opfattes Jantelovens betydning lidt anderledes, end den blev beskrevet i romanen:

”I nogle sammenhænge opfattes Janteloven desuden som en moderne version af eventyret om den grimme ælling, der skulle kanøfles, fordi den var aparte. Men Sandemose skildrede forholdene i arbejderklassen, og de ti Jantebud udtrykker den angst og uvilje, som kollektivet inden for en klasse nærer over for det individ, der vil frigøre sig fra kollektivets tryk og ensretning. De påbud som kollektivet håndhæver over for andre gør, at det undertrykker sig selv – og her er en afgørende forskel fra ”Den grimme Ælling”: Ænderne undertrykte jo ikke sig selv på nogen måde, da de kastede sig over svaneungen.”

Fra [Sandemosiana 8, s. 4](#), Sandemoselskabet.

Forslag til arbejdsspørgsmål

- Hvad tænker du, når du hører ordet Jantelov?
- Hvordan afviger den nutidige brug fra den oprindelige, som er beskrevet i citatet ovenfor?
- Find på nettet eksempler på den nutidige brug af Jantelov. Hvad udtrykker folk, når de bruger Janteloven som argument?
- Prøv at skrive en omvendt Jantelov
- Hvilket udtryk giver det, og kunne man forestille sig et samfund leve efter de regler i stedet for den oprindelige Jantelov?
- Ti bud findes også et andet sted, hvor?
- Hvad kan være grunden til, at Janteloven er modelleret over inspiration fra den bog?

Jantelovens 10 bud:

1. Du skal ikke tro, du er noget.
2. Du skal ikke tro, at du er lige så meget som os.
3. Du skal ikke tro, at du er klogere end os.
4. Du skal ikke bilde dig ind, at du er bedre end os.
5. Du skal ikke tro, at du ved mere end os.
6. Du skal ikke tro, at du er mere end os.
7. Du skal ikke tro, at du dur til noget.
8. Du skal ikke le ad os.
9. Du skal ikke tro, at nogen bryder sig om dig.
10. Du skal ikke tro, at du kan lære os noget.

I romanen tilføjes de ti bud et ellefte i Jantes straffelov. Det er formuleret som et spørgsmål og lyder:

11. Du tror måske ikke at jeg ved noget om dig?

Fra *En flygtning krydser sit spor*, Aksel Sandemose (1938).

Inspiration:

Janteloven på tilbagetog, Information, 28. oktober 2008.

<https://www.information.dk/debat/2008/10/janteloven-paa-tilbagetog>

Information: tema om Janteloven: <https://www.information.dk/emne/janteloven>

Aksel Sandemose Selskabet <http://sandemose.dk/>

Den Store Danske: Aksel Sandemose:

http://denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Litteratur/Norsk_litteratur/Efter_1914/Aksel_Sandemose

Litteraturen og virkeligheden

Aksel Sandemose voksede op i Nykøbing Mors, og lige fra *En flygtning krydser sit spor* udkom på dansk har man antaget, at Jante er formet efter Nykøbing. Det siges, at da romanen udkom på dansk, skrev Nykøbings indbyggere "de rigtige navne" i marginen på bibliotekets eksemplarer. Sandemose holdt i mange år fast i, at det ikke var Nykøbing, han beskrev.

Hør forfatter og Sandemosekender Knud Sørensen beskrive, hvad problemet var:

https://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=W8zqOxgekdc

Også i dag diskuterer man inden for litteratur, hvor tæt på virkeligheden forfattere må gå med deres værker. Når de går for tæt på, skaber de vrede og benægtelser blandt dem, som føler sig beskrevet. Og mange forfattere er trætte af omverdenens evige forsøg på at finde ud af, hvad der er fiktion, og hvad der er fakta.

Forslag til arbejdsspørgsmål:

- Hvorfor tror du, at nogle forfattere går så tæt på deres eget liv i deres værker?
- Og hvorfor er det så vigtigt for anmeldere og læsere at vide, hvad der er sandt, og hvad der ikke er?
- Ved at søge på "autofiktion" kan du finde mere om begrebet. Find eksempler på forfattere, som skriver autofiktion, og se om du kan finde deres forklaringer på, hvorfor de gør det.
- Prøv at skrive en lille tekst, som er baseret på en oplevelse i dit eget liv, og som involverer nogen, du kender. Hvor meget skal du ændre, før man ikke kan genkende virkeligheden?

Inspiration

Hans Hauge: Autofiktion. Berlingske, 1. oktober 2014: <http://www.b.dk/kommentarer/autofiktion>

Forfatter Kirsten Thorup om blandt andet autofiktion: Man har altid en potentiel undergang i sig.

Information, 16. april 2016: <https://www.information.dk/kultur/2016/04/altid-potentiel-undergang>

Kapitel 2. Mennesker, der dræber

Jantedrengen er en forestilling om oplevelsen af at være fremmed og udenfor det samfund, man vokser op i og alligevel er en del af. Forestillingen sætter fokus på den oplevelse af mindreværd og utilpassethed, der kan være baggrunden for så radikal en handling som at tage et andet menneskes liv. Espen ser ingen anden udvej end at slå John Wakefield ihjel.

Og her er en parallel til det moderne Danmark og Vesten, hvor voldsforbrydelser med baggrund i identitetskonflikter er blevet mere synlige. Forestillingens tese er, at de unge mænds aggression i høj grad skyldes socialt underskud og mangel på anerkendelse, og denne sammenhæng demonstrerede Sandemoses tekster rammende.

Drab på mange

I Europa har vi i de seneste år set en del angreb mod tilfældige menneskemængder, fx på spillestedet Bataclan i Paris, et julemarked i Berlin eller undergrundbanen i London. Og mere målrettede angreb som det mod det satiriske tidsskrift Charlie Hebdo eller Omar El-Husseins angreb mod et arrangement i Krudttønden på Østerbro og senere mod synagogen i København i februar 2015.

I USA ser man ofte skyderier på skoler. Og selvom dem, der udfører angrebene nok vil hævde, at de to forskellige former ikke er motiveret af de samme årsager, så har de alligevel ofte det lighedspunkt, at de udføres af mennesker som har en oplevelse af at være fremmedgjorte i det samfund, de lever i. Og resultatet er det samme: Uskyldige mennesker dør.

Forfatter Lene Rikke Bresson opregner i nedenstående artikel tre punkter, som altid er til stede, når der sker skoleskyderier, og som måske kan siges også at være til stede, hvis myrderierne har et fundamentalistisk motiv. Og de tre punkter passer godt sammen med de bevæggrunde, Sandemose giver Espen Arnakke.

1. Had mod samfundet
2. Ensomhedsfølelse
3. Adgang til våben

Lene Rikke Bresson: Hvorfor sker skoleskyderier? Berlingske, 17. december 2012.

<http://www.b.dk/kommentarer/hvorfor-sker-skoleskyderier>

Forslag til arbejdsspørgsmål

I *Jantedrengen* forsøger Espen Arnakke at oprulle den fortid, der har ført til, at han kunne tage et andet menneskes liv. Det samme forsøger medierne ofte at gøre med de mennesker, som slår andre ihjel ved store angreb. Her er nogle af de artikler, som blev skrevet om Omar El-Husseini.

”Det er altså ikke den traditionelle krimi, Sandemose dyrker, men snarere analysen af de mekanismer i menneskesindet, som skaber potentielle mordere.”

Bent Dupont: biografi om Aksel Sandemose

<http://www.limfjordslitteratur.dk/biografi.aspx>

”Hvis ulykken vil, at jantedrengen en dag, når han er stærk nok, og har dolk i bæltet, står overfor noget, som samler alle strålerne fra barndommen i et spektrum, så har han fundet sit Misery Harbor.” *Jantedrengen*, s. 42.

<http://nyheder.tv2.dk/2015-02-19-omar-abdel-hamid-el-hussein-voksede-op-i-bandemiljoe>

http://politiken.dk/indland/fokus_danmark/fokus_terror/art5568671/Omar-el-Husseins-mange-domme-Det-begyndte-med-et-r%C3%B8dt-koben-...

<https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/hvorfor-blev-den-ne-mand-terrorist>

- Find evt. selv flere artikler og undersøg, hvilke ting i Omar El-Husseins liv der kan have været årsag til, at han begik sine angreb mod Krudttønden og synagogen.
- Find baggrundsartikler om andre, som har begået terrordrab eller skoleskyderi. Undersøg, hvilke ligheder og forskelle der er i deres liv. Er det de samme mønstre for begge forbrydelser, eller er der forskel?
- Er de tre ovenstående elementer altid til stede?
- Der er forskel på mediernes og samfundets reaktioner, alt efter om det er en hvid mand eller en brun mand, der foretager angrebet – uanset om den brune mand har erklæret sig som islamist eller ej. Den brune mand bliver som regel klassificeret som terrorist, og den hvide mand bliver oftere karakteriseret som mentalt afvigende. Hvorfor er der mon denne forskel i opfattelsen af den brune og den hvide mand i Vesten?
- Er der ikke netop lige stor sandsynlighed for, at de begge er sindssyge eller netop ikke er det?
- Diskussion: Er terrorhandling og skoleskydning den samme slags forbrydelse eller slet ikke?
- Det bliver med jævne mellemrum fremført, at man ikke skal kalde masse-mordere for uhyrer, for de er mennesker, og vi skal turde se det menneskelige i dem, for ellers kan vi ikke erkende, at mennesket bærer kimen til grusomheder i sig. Hvad kan vi bruge den erkendelse til?

Inspiration

Information: Tema om skoleskyderier, mange interessante vinkler:

<https://www.information.dk/emne/skoleskyderi>

Selv-mordsbomberne i London - en psykologisk undersøgelse, DR.

<http://presse.dr.dk/presse/Article.asp?articleID=24086>

Store terrorangreb i Europa de seneste år. 3. januar 2017.

<http://www.b.dk/globalt/store-terrorangreb-i-europa-de-seneste-aar>

Peter Kurrild-Klitgaard: Hvorfor bliver de terrorister? Berlingske, 1. marts 2015.

<http://www.b.dk/kommentarer/hvorfor-bliver-de-terrorister>

Johannes Langkilde: Derfor bliver man terrorist, DR, 23. december 2015.

<https://www.dr.dk/nyheder/udland/ekspert-derfor-bliver-man-terrorist>

Annegrethe Rasmussen: Forstyrret maskulinitetsideal. Information, 2. juni 2014.

https://www.information.dk/debat/2014/06/forstyrret-maskulinitetsideal?lst_tag

Kapitel 3. Forestillingen *Jantedrengen*

Der findes flere arbejdsmetoder, som instruktør og skuespillere kan benytte, og hver teaterretning har sin intention og sine udtryk. To af de skoledannende kunstnere stilles ofte op som modsætninger: Stanislavskij og Brecht og til analysen af denne forestilling er spændet mellem de to nyttigt.

- Hvilke elementer i forestillingen viser Brechts teaterfilosofi, og hvilke kan tilskrives Stanislavskij?

Stanislavskij – det psykologiske teater

Konstantin Stanislavskij (1863 – 1938), russisk skuespiller, instruktør, pædagog og teaterleder. Gennem sit pædagogiske arbejde og sit forfatterskab skabte han et system for skuespillere, som kan kaldes **det psykologiske teater** eller **naturalisme**. Stanislavskijs arbejde fulgtes med og var en del af udviklingen af naturalismen inden for teater. Hans mest kendte værk er *En skuespillers arbejde med sig selv*. Stanislavskijs metoder lå senere til grund for udviklingen af method acting.

Brecht – det episke teater

Bertolt Brecht (1898 – 1956), tysk dramatiker, forfatter og instruktør med en meget politisk tilgang til sit arbejde. Udviklede blandt andet nye dramatiske teknikker – i opposition til naturalismen – som han kaldte **det episke teater**. Betragtede teatret som det sted, der var bedst til at påvirke folks bevidsthed og stimulere indsigt. Han ønskede at aktivere publikums kritiske stillingtagen og for at fremme den, skabte han verfremdungs-effekten, som bruges til at bryde illusionen i teatret, nedbryde den fjerde væg og gøre publikum bevidste om, at de ser teater.

Den Store Danske Encyklopædis gode artikler om Stanislavskij og Brecht:

[Konstantin Stanislavskij](#)

[Bertolt Brecht](#)

3 x Espen

Skuespillerne spiller tre afspaltninger af Espen Arnakke i forskellige aldre og stadier og skiftevis også de andre karakterer, der optræder i Espens erindring. Indimellem siger to eller tre af skuespillerne replikkerne i kor, hvilken kan lede tankerne hen på koret i de gamle græske tragedier.

- Hvad kan meningen være med, at de er tre, der spiller den samme figur?
- Hvilken effekt giver det i den samlede oplevelse af forestillingen?
- Når skuespillerne taler samtidig, kan det minde om koret i de græske tragedier. Hvilken funktion havde koret i tragedierne, og hvilken funktion har det i denne forestilling?
- Kan man sige, at koret giver en form for verfremdungseffekt?

Visuel analyse

- Analyser forestillingen ved hjælp af de scenografiske koder. Kig på spillestil, kostumer, scenografi, rekvisitter, lys osv.

- Hvad siger det ydre om forestillingen?
- Hvilke redskaber bliver brugt til at fremme forestillingens budskaber?

Auditiv analyse

- Hvilken lydside har forestillingen? Hvordan bliver musik og lydeffekter brugt?

To citater

"Af mennesker kan man vente sig alt." Jantedrengen, s.16.

Espen 2:

"Man siger, at et menneske ikke kan blive andet, end det er. Jeg tror, det er rigtigt.

Espen 1:

Aldrig kan vi vige fra det spor, vi er blevet anbragt på. Men andre lag i sindet kan bryde op, så det ser ud, som om mennesket er blevet et andet." Jantedrengen, s.24.

- Den opfattelse af mennesker, som udtrykkes i de ovenstående citater, hvordan kommer den til udtryk i forestillingen?
- Kan man sige, at citaterne er udtryk for Espens samlede menneskeopfattelse, som den fremstilles i Jantedrengen?